

دیوان

ناصر خسرو قبادیانی

www.ketab.ir

سرشناسه	: ناصر خسرو، ق ۴۸۱ - ۳۹۴
عنوان قراردادی	: کلیات
عنوان و نام پدیدآور	: دیوان اشعار حکیم ابومعین حمیدالدین ناصر بن خسرو قبادیانی.
مشخصات نشر	: تهران: پیام عدالت، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۵۵۲ ص.
شابک	: 978-964-152-147-1
موضوع فهرست نویسی	: فیض.
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۵ ق.
موضوع	: نشر فارسی - قرن ۵ ق.
رده بندی کنگره	: PIR ۴۷۶- ۱۳۶۷
رده بندی دیویی	: ۲۲ / ۸ ۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۸ - ۱۵۸۰ م

ناصر خسرو قبادیانی

ناشر: انتشارات پیام عدالت
نگارگری روی جلد: محمد باقر آقامیری
طرح جلد: احمد قلی زاده
اجرا: مهدی فیروزخانی
نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰
شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
چاپ: چارگل صحافی: راد
شابک: ۱ - ۱۴۷ - ۱۵۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸
قیمت: ۶۰۰۰ تومان

نشانی: تهران، خیابان ولیعصر، میدان منیریه، خیابان شهید معیری، شماره ۱۴۵
تلفن: ۶۶۴۱۰۸۴۹ - ۶۶۹۶۳۵۶۶ دورنگار: ۶۶۹۶۳۵۶۷

آینه چون نقش تو بنمود راست خود شکن آینه شکستن خطاست
حکیم ابو معین ناصر خسرو بن حارث قبادیانی بلخی ملقب به حجت از
شاعران و نویسندگان بسیار توانا و بزرگ ایران و از گویندگان درجه اول زبان
پارسی است وی در ماه ذی القعدة سال ۳۹۴ هجری در قبادیان از نواحی بلخ
متولد شد و در سال (۴۸۱) در یکمان بدخشان در گذشت نام او و پدرش به نحوی
که ذکر کردیم، در اشعارش چند بار آمده و لقب خود را هم بصورت حجت یا
حجت زمین خراسان که فی الواقع عنوان و درجه مذهبی او در میان اسمعیلیان
بوده، و از جانب خلیفه فاطمی بوی تفویض شده بود در ابیات متعدد ذکر کرده
است. وی در آغاز سفرنامه خود را قبادیانی مروزی خوانده است و انتسابش به
قبادیان بلخ که تولد او بوده است از اشعارش نیز ثابت می شود مثلاً بیت:

پیوسته شدم نسبت به یکمان کز نسل قبادیان گسستم

و به همین سبب نیز در اشعار خویش همه جا از بلخ به عنوان وطن و شهر و
بانه خود سخن می راند و او را در آنجا ضیاع و عقار و طایفه و برادر بود، و از آن در
بعضی از ابیات خود با تحسیر یاد می کرد. خسرو از خاندان محتشمی بود و ثروتی
زیاد داشت و از کودکی به کسب علوم و آداب اشتغال ورزید. از ابتدای جوانی به
حصول علوم و تحقیق در ادیان و عقاید مختلف پرداخت و اشعار عرب را به
تحقیق مطالعه کرد. در دوران غزنویان و در دربار سلاطینی چون محمود و
سعود حضور داشت و همچنین در دربار سلجوقی به دبیری مشغول بود. ناصر
خسرو ممالک زیادی را سیرو سفر کرد و همین مسافرتها باعث خلق اثرهای
باودانه ای از وی شد. ناصر خسرو را در تذکرها گاه با شهرت علوی مذکور
شته اند. و این شهرت مأخذ درستی ندارد و گویا ناشی از سرگذشت مجهولی

است که برای او نوشته و به او نسبت داده شده و در آن سرگذشت نسب ناصر خسرو به پنج واسطه به امام علی بن موسی الرضا می‌رسد، شاید سبب علاقه او به آل علی و اظهار این علاقه شدید در آثار خود چنین نسبی برای وی می‌باشد. تولد ناصر خسرو به سال ۳۹۴ اتفاق افتاده و شاعر خود در اشعار خویش به این عمر اشاره کرده و گفته:

بگذشت پس هجرت سیصد نود و چهار بگذشت مرا در بر با مرکز اغبر
ناصر خسرو پس از کسب علوم و آداب در جوانی به دربار سلاطین و امرا راه یافته و به مراتب عالی رسید و حتی چنانکه در سفرنامه آورده است بارگاه ملکوت عجم و سلاطین را چون سلطان محمود غزنوی و پسرش دیده است، بدین ترتیب در اوان جوانی بیش از ۲۷ سال از عمر خود را در دستگاه‌های دولتی گذرانده و تا سن ۴۳ سالگی که هنگام سفر او به کعبه است، به مراتب عالی از قبیل دبیری رسیده، و در اعمال و اموال سلطانی تصرف داشته و به کارهای دیوانی مشغول بوده و مدتی در آن شغل مباشرت نموده و در میان اقران شهرت یافته بود و عنوان ادیب و دبیر فاضل گرفته و شاه وی را خواجه خطیر خطاب می‌کرده است. ناصر خسرو بعد از آنکه مدتی از عمر خود را در حین کسب انواع فضائل، در خدمت امرا در لُهو و لعب و کسب مال و جاه گذرانده، اندک اندک دچار تغییر حال و در اندیشه درک حقایق هستی گام نهاد و با علمای زمان خود که غالباً اهل ظاهر بوده‌اند به بحث پرداخت لیکن خاطر وقاد او زیر بار تعبد و تقلید نمی‌رفت و جواب سؤالات خود را از مدعیان علم و حقیقت نمی‌یافت و از این رو همواره خاطری مضطرب و اندیشه‌ی نابسامان داشت، و شاید در دنبال همین تفحصات باشد که مدتی در سفر ترکستان و سهند و هند گذرانید و با ارباب ادیان مختلف معاشرت و مباحثت نمود. در این راه کارش به سرگردانی کشید ایر سرگردانی و نابسامانی شاعر با خوابی که دیده بود پایان گرفت. که در ماه جمادی الآخر سال ۴۲۷ در این خواب و رویا، کسی او را به سوی کعبه فراخواند. پس به اتفاق برادر خود ابوسعید روانه حجاز شد این مسافرت هفت سال طول کشید

ک وجود لایزال الهی و لذت رسیدن به معبود نزد استاد به اندازه‌ای بود که وی این سفر ۴ بار حج کرد. ۳ سال در مصر بسر برد و در آنجا به مذهب اسماعیلی رویید و بعد از طی مراحل و مدارج لقب حجت یافت. هنگامیکه ناصر خسرو از سفر مصر و حجاز به خراسان بازگشت ۵۰ ساله بود و در آنجا شروع به دعوت طنیان کرد. که با مخالفت شدید علمای اهل سنت و حاکمان زمان روبه رو شد عاقبت به دره یمگان رفت. و تا پایان عمر در آنجا به اداره و دعوت فاطمیان خراسان اشتغال داشت. و به مباحثه با علمای اهل سنت پرداخت و اندک اندک شمنان و مخالفان او از میان متعصبان فزونی گرفتند. و کار بر او دشوار کردند و بیا فتوای قتل او داده شد، و او که گرفتار مخالفت بسیار شدید. سلاجقه شیعه دناگزیر به تهمت به دین و قرمطی و ملحد بودن ترک وطن گفت تا از شر صبیان رهایی یابد.

آثار منشور ناصر خسرو عبارتند از: سفرنامه، خوان اخوان، گشایش و رهایش، جامع الحکمتین، زادالمسافرین، وجه دین، سفرنامه در شرح مسافرت هفت ساله استاد و به نثری ساده و حاوی اطلاعات دقیق جغرافیایی و تاریخی و بیان حقایق و آداب مردمی است. که ناصر خسرو در سفرهای طولانی و ممالک مختلف دید، و دیگر کتابهایش همگی در کلام و توضیح مطالب مختلف مذهب اسماعیلی یا در جواب پرسشهایی است درباره مباحث اعتقادی همین مذهب، و میان آنها زاد المسافرین مهمتر از همه و از جمله کتاب بسیار مشهور در کلام اسماعیلیه است. تألیف این کتاب در سال ۴۵۳ ه. ق. انجام شد.

این کتاب در بیست و هفت «قول» نوشته شده و مؤلف در این اقوال از اقسام کسب و بحث در حواس و اجسام متعلقات آن و نفس و هیولی و مکان و زمان و کسب و حدوث عالم و اثبات صانع و خلقت عالم و کیفیت اتصال نفس به جسم و ادوار مذهب تناسخ و اثبات ثواب و عقاب اخروی بحث کرده است.

کتاب دیگر وجه دین یکی دیگر از آثار مهم ناصر خسرو است که در آن مختصر راجع به مسائل کلامی اسماعیلیه و تأویلات و باطن عبادات و احکام

شریعت اسمعیلیان سخن رفته است.

آثار منظوم او نخست دیوان اوست که چند بار به طبع رسید و دو منظوم مثنوی یکی بنام روشنایی نامه در وعظ و حکمت و دیگر سعادتنامه بر همار روش منظومه نخستین است و از این دو منظومه نیز چاپهای ترتیب یافته است. خاصیت عمده شعر ناصر خسرو و اشتها آن بر مواعظ و حکمت بسیار است. ناصر خسرو در سال ۴۸۱ در یمکان بدرود حیات گفت. و در آنجا به خاک سپرده شد که در آن هنگام ۸۷ ساله بوده. قبر او مدتها بعد از وی مزار اسمعیلیان معروف و مشهور بود.